

URSZULA BORKOWSKA OSU
(11 VIII 1935–12 V 2014)

12 maja 2014 r. zmarła śp. Urszula Borkowska, urszulanka Unii Rzymskiej, profesor zwyczajny w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, znakomita uczona i oddany pedagog. Urodziła się 11 sierpnia 1935 r. w Gdyni jako córka Zenona, technika budowlanego, i Leokadii z Brudzyńskich. Po wkroczeniu wojsk hitlerowskich do Gdyni ojciec Urszuli Borkowskiej został aresztowany i osadzony w obozie koncentracyjnym w Stutthofie, a czteroletnia Urszula wraz z matką wyjechała do Krakowa, a następnie do Anina. Po zakończeniu działań wojennych powróciła do Gdyni, gdzie ukończyła szkołę podstawową i rozpoczęła naukę w Prywatnym Żeńskim Liceum Ogólnokształcącym Sióstr Urszulanek. Po zdaniu matury w 1953 r. wstąpiła do zakonu Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej, składając pierwsze śluby w Częstochowie 11 lutego 1956 r. W 1958 r. s. Urszula Borkowska ukończyła dwuletnie studia filozoficzno-teologiczne w Międzyzakonnym Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie, a następnie przez rok pracowała w urszulańskim Liceum Ogólnokształcącym we Wrocławiu.

W 1959 r. rozpoczęła studiowanie filologii angielskiej na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL. Po zamknięciu przez władze państwowe Sekcji Filologii Angielskiej podjęła studia historyczne. Pod opieką Zygmunta Sułowskiego przygotowała pracę magisterską pt. „Kult liturgiczny św. Urszuli w Polsce do XVI w.”. Od 1967 r. Siostra Borkowska na stałe związała się z KUL, pracując krótko w Bibliotece KUL, a następnie, przez kolejnych czterdzieści lat w Sekcji Historii, przekształconej później w Instytut Historii KUL. Pod kierunkiem Aleksandra Gieysztorza przygotowała rozprawę doktorską pt. *Treści ideowe w dziełach Jana Długosza*, która została obroniona w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego w 1976 r. W 1990 r. otrzymała stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy pt. *Królewskie modlitewniki. Studium z kultury religijnej epoki Jagiellonów (XV i początek XVI wieku)*. W 1992 r. została profesorem nadzwyczajnym, a w 1999 r. profesorem zwyczajnym.

Dorobek naukowy s. Urszuli Borkowskiej obejmuje ponad 200 prac¹. Zainteresowania naukowe Siostry Profesor były bardzo rozległe i różnorodne, ale w Jej

badaniach można wyróżnić trzy główne obszary, którym poświęciła większość swoich prac. Począwszy od pracy magisterskiej, w centrum zainteresowań s. Urszuli Borkowskiej znalazła się średniowieczna kultura religijna. Szereg swoich prac poświęciła procesom chrystianizacyjnym późnego średniowiecza, badając przemiany zachodzące w świecie wierzeń i praktyk religijnych tak na ziemiach polskich, jak i na obszarze całego łacińskiego chrześcijaństwa. Posługując się nowoczesnym kwestionariuszem badawczym i korzystając z metod antropologii historycznej, analizowała średniowieczną pobożność, m.in. rozwój kultu świętych i ruchu pielgrzymkowego, a także formy katechizacji i udziału wiernych w liturgii kościelnej.

Drugi wyraźnie zarysowany obszar Jej naukowej eksploracji stanowiła średniowieczna i wczesnonowożytna historiografia. Kluczowe miejsce zajmowała w niej twórczość pisarska Jana Długosza, której poświęciła zarówno swoją rozprawę doktorską, jak i niemałą liczbę artykułów. W wielu pracach Siostra Borkowska starała się ukazać wyjątkowość pisarstwa Długosza, jego warsztatu i erudycji na tle rozwoju europejskiego dziejopisarstwa XV–XVI w.

W ostatnim ćwierćwieczu badania Siostry Profesor ogniskowały się wokół dziejów dynastii jagiellońskiej. Tej problematyce poświęciła kilkadziesiąt prac, od kilkustronicowych biogramów członków dynastii jagiellońskiej zamieszczonych w różnych informatorach naukowych (m.in. w *Encyklopedii katolickiej* czy *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*), poprzez obszernie artykuły monograficzne publikowane w czasopiśmie i pracach zbiorowych, po wydane w 2011 r. syntetyczne studium pt. *Dynastia Jagiellonów w Polsce*, które obecnie można uznać za Jej *opus vitae*. Badania s. Urszuli Borkowskiej nad Jagiellonami wyróżnia szeroka i sumiennie prowadzona kwerenda źródłowa, a także oryginalny kwestionariusz badawczy, który uwzględniał przede wszystkim słabo rozpoznane obszary działalności publicznej i życia prywatnego tej dynastii. Jak pisała sama Autorka, motywem podjęcia pracy nad Jagiellonami była „chęć przedstawienia znanych z lektury historycznej postaci królów — wojowników, dyplomatów, mecenasów kultury — w nieco innym niż zazwyczaj kontekście”. Z tego względu zagadnieniom politycznym i ustrojowo-prawnym jagiellońskiej monarchii poświęciła niewiele miejsca, a najobszerniejszą część Jej syntezy zajmuje życie codzienne i odświętne Jagiellonów i ich otoczenia.

Siostra Borkowska nie lubiła schematycznych i często bezrefleksyjnie powielanych opinii na temat członków dynastii jagiellońskiej; starała się samodzielnie, w oparciu o wszelkie dostępne źródła, poznać i zrozumieć bohaterów swoich badań. W tym celu sięgała po rzadko wykorzystywane we wcześniejszych pracach źródła rękopiśmienne, w tym zwłaszcza obszernie rachunków królewskich w AGAD, które — jak wykazały Jej badania — rzuciły nowe światło na takie zagadnienia, jak praktyki i ceremoniał religijny na dworze Jagiellonów czy też funkcjonowanie systemu rezydencji królewskich i organizacja monarszego dworu. Studia s. Urszuli Borkowskiej w pionierski sposób wyznaczały nowe szlaki w badaniach nad czasami jagiellońskimi i poszerzały dotychczasową wiedzę na ten temat. Trawestując znane i często przywoływane przez Siostrę Profesor

zdanie Anatola Lewickiego, można powiedzieć, że Jagiellonowie mieli szczęście, znajdując w Jej osobie tak sumiennego i oddanego ich dziejom badacza.

Siostra Urszula Borkowska była aktywnym uczestnikiem życia naukowego. Doceniała znaczenie bliskich kontaktów między badaczami i środowiskami naukowymi, stąd chętnie uczestniczyła w konferencjach polskich i zagranicznych, a także sama je organizowała. Wspólnie z Jerzym Kłoczowskim tworzyła w latach siedemdziesiątych XX w. Polską Komisję w ramach Międzynarodowej Komisji Historii Porównawczej Kościołów (CIHEC), w której przez wiele lat pełniła funkcję sekretarza naukowego, a następnie wiceprzewodniczącej. Niemal co roku brała udział w organizowanych przez CIHEC konferencjach. Współorganizowała kongresy CIHEC, które odbyły się w Warszawie (1978) i w Lublinie (1996). Równie aktywnie uczestniczyła w pracach brytyjskiej Ecclesiastical History Society, której była wieloletnią członkinią. Była dobrze rozpoznawalną postacią polskiej mediewistyki; jako *visiting professor* prowadziła zajęcia na prestiżowych uczelniach europejskich i amerykańskich.

Siostra Profesor Urszula Borkowska była znakomitym pedagogiem, wymagającym, ale zarazem entuzjastycznie oddanym pracy ze studentami. W ciągu czterdziestoletniej pracy dydaktycznej na KUL wypromowała niemal 70 magistrów i 9 doktorów. Kilka z powstałych pod Jej kierunkiem prac magisterskich zostało uhonorowanych nagrodami lub wyróżnieniami przyznanymi przez Polskie Towarzystwo Historyczne w Konkursie im. Stanisława Herbsta.

Rozpoczynając swój szkic biograficzny w księdze pamiątkowej dedykowanej Siostrze Profesor, Czesław Deptuła trafnie stwierdzał: „Życie, praca i zasługi Siostry Profesor Urszuli Borkowskiej to rzeczywistość o wielu wymiarach [– –] chodzi bowiem o sylwetkę wybitnej Uczzonej i Mistrzyni intelektualnej, wybitnego Nauczyciela i Wychowawcy akademickiego”².

Paweł Kras
(Lublin)

¹ <http://www.bu.kul.pl/files/072/pdf-y/bibliografia_siostry_Borkowskiej.pdf>.

² C. Deptuła, P. Kras, *Siostra Profesor Urszula Borkowska OSU, w: Ecclesia, cultura, potestas. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa. Księga ofiarowana Profesor Urszuli Borkowskiej OSU*, red. P. Kras i in., Kraków 2006, s. 9.